

Kukkoló társadalom, avagy van-e még értéke a magánéletnek? (Miért csináljunk filmeket az önrendelkezésről?)

Az internet és a döntési szabadság

Az emberek nem szabadforgalmú jószágok. Az emberek személyisége, viselkedése, profilja azonban úgy látszik, igen. Ma tömegek élvezik az előnyeit a kényelmes információszerzésnek (Google), információ-megosztásnak (YouTube), közösségépítésnek (Facebook), de nem jönnek rá, hogy ennek komoly ára van.

Az még csak megszokható, hogy két olvasó más-más hirdetéseket lát ugyanazon a portálon, attól függően, hogy mit szokott nézegetni, de a kérértlen célzott e-mailek (spam) tömege már semmiképp, az adatbányászat pedig még kevésbé, vagyis hogy olyan hajlamainkat is elemezzék ismeretlenek, amiről magunknak sincs tudomásunk. A telefon végén is számítógép van: már a hívásunkból tudják, hogy értékes ügyféllel vagy kisnyugdíjossal áll szemben a szolgáltató. Az értékes ügyfél rögtön a call centeres kisasszonyhoz jut, a kisnyugdíjas pedig örökké az automatát hallgathatja. Innen már csak egy lépés a dinamikus árazás: a weben már a vásárláskor sem egyenlő eséllyel indulunk – ha nagyobb hajlamunk van megvenni az árut, eleve magasabb árat látunk. Ráadásul csak azt fogjuk látni, amit a legtöbben keresnek, s így esélyünk sem marad, hogy alternatív véleményekkel, kínálattal találkozzunk.

Ha így megy tovább, irányítható pénzköltő géppé, szavazógéppé válunk az interneten. A döntések észrevétlenül kicsúsznak a kezünkből, pedig az életünk alakulása egyre inkább attól függ, hogy mi van rólunk a gépben. – *Persze, a kényelem...* meg a technika sok áldása, amit a reklámok és szlogenek sugallnak. De kérdés, hogy a kényelem az egyetlen érték, ami fontos az életünkben?

Hol járunk, kivel találkozunk?

Ha telefonálunk, e-mailezünk, SMS-ezünk vagy chat-elünk, az egész kapcsolati hálónkat rögzítik és tárolják a szolgáltatók. Hogy ki fér hozzá, nem tudjuk. Ha csak a zsebünkben van a mobiltelefon, már látható, hogy merre járunk, kivel találkozunk, de az is, hogy melyik autópályán járunk, hol tankolunk. – *Persze, megint a kényelem...* de legalább tudnánk ezekről a praktikákról és lenne választási lehetőségünk. De nincsen – sőt, ha kérdezni merészelünk, a szolgáltató ellentámadásba lendül: hogyan képzeled, hogy ingyen szolgáltatást kaphatsz enélkül?

Valaki mindig megfigyel

Ha otthon hagyjuk is a mobilunkat, akkor sem mehetünk ki az utcára anélkül, hogy köztéri kamerák meg ne figyelnének, de bent az üzletekben is vannak kamerák és figyel valaki a vezérlőszobában. Illúzió, hogy legalább a patakparton egyedül vagyunk: a fejünk felett a műholdas figyelőrendszer mindent lát. – *Persze, a bűnmegelőzés...* hiszen mindenki potenciális gazember, nem igaz? Beleértve azokat, akik megfigyelnek. Akkor tehát mindenkinek mindenkit meg kell figyelnie, ráadásul úgy, hogy a másik ne lássa, és máris elértük a tökéletes kukkoló társadalom megvalósulását. Adjunk tehát virtuális lakáskulcsot minden rendőrnek, hivatalnoknak, ellenőrnek, biztosítási ügynöknek?

Hamis klisék

Az emberek lassan elvesztik az érzéküket a magánéletük megsértése iránt: ha felbontva kapják a postai leveleiket, fel vannak háborodva, de ha az elektronikus leveleiket olvassák mások, közömbösek iránta. Ha a rendőr minden sarkon igazoltat, akkor ez egy rendőrállam, ha ugyanezt sokkal hatékonyabban, megállítás nélkül teszi, akkor bezzeg „nincs titkolnivalónk”... És itt jönnek a hamis klisék: Aki nem jár a tilosban, annak nincs félnivalója... Vagy talán van valami titkolnivalód?! És nem jut eszünkbe, hogy visszakerdezzünk: *Van közöd hozzá?*

Mit lehet tenni?

Azt semmiképpen sem, hogy ne használjunk mobilt, internetet vagy bezárkózzunk és bunkerbe rejtőzzünk. Üldözési mániára sincs szükségünk, csak azért, mert mindig követnek, megfigyelnek. De egy olyan társadalomban, ahol a szabad akarat, az egyén autonómiája még számít, ahol az állam beavatkozása a magánéletbe és az üzleti monopóliumok befolyása korlátozott, ott fontos ébren tartani vagy újból felébreszteni az igényt magánéletünk és mások magánéletének tiszteletben tartására. Például filmek és más kreatív alkotások létrehozásával, terjesztésével.

Nem a tiltás, a veszélyek emlegetése a fontos, hanem a pozitív példák, a magánélet és az önrendelkezés mint érték megjelenítése. Vagy a naivitás kifigurázása, amivel a fogyasztói tömegek követik a kínálatot: akár egy matricáért is hajlandók felmenőik genetikai térképét odaadni. A beetetés gyakorlata is kifigurázható: eléd teszik a divatos szolgáltatást – utána már milyen alapon kifogásolod? A legfontosabb azonban annak felismerése, hogy a technika ma már mindent lehetővé tesz, de nem szabad, hogy a technika és a mögöttük állók irányítsák az életünket. Ismét meg kell tanulnunk, hogy nem mindent szabad, amit lehet, és nem mindent illik, amit szabad.